

ПРИЛОГ ДЕФИНИСАЊУ ДВАНАЕСТОДНЕВНОГ ИЗРАЕЛСКО-ИРАНСКОГ РАТА 2025. ГОДИНЕ*

Небојша Т. Вуковић¹

Достављен: 7.11.2025.

Језик рада: Српски

Кориговано: 25.12.2025.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 23.1.2026.

DOI број: 10.5937/vojdelo2601039V

Апстракт: У јуну 2025. године између Израела (а при крају сукоба и САД на израелској страни) и Ирана избио је оружани сукоб који је трајао дванаест дана. Овај рат је већ на први поглед необичан јер две државе не деле заједничку копнену границу нити акваторију, а ни државе између њих (Сирија, Јордан и Ирак), макар званично, нису учествовале у сукобу. Та чињеница подстакла је истраживање о томе да ли би се овај сукоб могао сврстати у тзв. шесту генерацију рата. Концепцију шест генерација рата крајем прошлог и почетком овог века формулисао је руски генерал и доктор војних наука Владимир Слипченко, а промовисао је и адмирал совјетске/руске ратне морнарице Иван Капитанец. У питању је, по њиховом мишљењу, најновија генерација рата, у којем се оружана борба води конвенционалним (дакле, ненуклеарним) стратегијским наоружањем – крстарећим/балистичким ракетама програмираног навођења, високе прецизности, дугог домета и велике разорне моћи, као и беспилотним летелицама, како осматрачким, тако и ударним, уз подршку софистицираних средстава за електронска дејства. Реч је о сукобима које одликује одсуство било каквог борбеног додира на копну, у којима преовлађују тзв. удари са дистанце, и којима се (не)борбена дејства одвијају у ваздушном, космичком и сајбер простору. Анализирајући садржаје оружане борбе у израелско-иранском рату, истраживано је да ли, с обзиром на испољена дејства зараћених страна, овај рат може да се класификује и дефинише из концептуалног ракурса којег су поставили наведени руски аутори. Закључак је да знатним делом својих одлика овај рат може

* Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2026. године”, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2026. године.

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд, Република Србија, Е-mail: sonevukovic@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-9692-9062>

да се сврста у шесту генерацију, али да у целости представља комбинацију рата четврте и шесте генерације.

Кључне речи: рат, *генерације ратова*, *оружана борба*, *Израел*, *Иран*, *САД*

Концепт шест генерација рата

У раду ће се анализирати недавни дванаестодневни рат између Израела и Ирана (од 13. до 24. јуна 2025) узимајући у обзир концепције руског аутора Владимира Слипченка о шест генерација рата као теоријско-методолошке основе. Генерал-мајор (у резерви) и доктор војних наука Владимир Слипченко (1935–2005) крајем прошлог и почетком овог века био је један од познатијих војних теоретичара у Руској Федерацији. Након окончања Хладног рата и распада Совјетског Савеза у руским стручним круговима, како међу војним лицима, тако и цивилним специјалистима, вођена је вишегодишња дебата о проблемима рата, стратегије и оператике у новонасталим околностима (крај биполарног поретка, доминација САД, све већи утицај савремених технологија у ратовању).

Генерал Слипченко био је знатно ангажован у тим дебатама и крајем деведесетих година постепено је уобличавао своју концепцију феномена рата и његове еволуције. Своје виђење новог карактера рата изложио је, како се наводи у једној његовој биографији на интернету, у мају 1990. године на великој међународној конференцији у Вашингтону на Универзитету националне одбране (*National Defense University*). Поред књиге која ће бити цитирана у овом раду, Слипченко је и аутор књиге „Рат будућности“ (*Война будущего*) из 1999. и књиге „Бесконтактни ратови“ (*Бесконтактные войны*) из 2001. године (Dis.Academic 2025).

Његове погледе на ове теме делио је и промовисао руски адмирал флоте Иван Капитанец (1928–2018), један од водећих стручњака за поморско ратовање и стратегију у СССР-у/РФ. Двојица аутора су се познавали и сарађивали у оквиру Академије војних наука (*Академия военных наук*) – руске невладине организације чији је основни циљ развијање научних истраживања која се тичу проблема одбране и уопште ратне вештине.

Према Слипченковом мишљењу, суштина сваког рата јесте оружана борба јер је она (била) главно и једино средство насиља у ратовима прошлости, садашности или будућности. Суштина се испољава кроз три одлике – политичке циљеве, средства насиља, те облике и начине борбе (рус. *противоборство*) (Слипченко, 2002: 21). Међутим, физиономија рата је еволуирала, пратећи промене у људском друштву, његовој организацији, технологијама и начинима производње. Слипченко сматра да се сви ратови могу поделити на две врсте – *контактни ратови пре нуклеарног периода* и *бесконтактни ратови нуклеарног периода*. Из ове поделе он је извео класификацију према којој постоје четири генерације ратова пре него што су произведене и употребљене атомске бомбе и две генерације ратова у „атомској ери“. Адмирал Иван Капитанец у потпуности је преузео ову Слипченкову класификацију и опише сваке генерације рата проширио запажањима која се односе на поморско ратовање.

У *првој генерацији рата* (ера робовласништва), тврдио је руски адмирал, оружана борба одвија се на нивоу тактичких јединица, искључиво живом силом – пешадијом и коњицом – опремљеном хладним оружјем. Главни циљ јесте уништење непријатеља. На мору бојеве воде бродови на весла који непосредно нападају једни друге (рус. *абордаж*). *Другу генерацију рата* (период феудализма) обележава револуција у војним пословима – проналазак барута и (артиљеријског) оруђа са глатком цеви. На мору се појављују, поред бродова са веслима, и пловила на једра, са топовима на њима, док је, осим директног контакта са другим бродом (ударањем прамцем у бок), уништење могуће и ватром, односно артиљеријом. Главни циљ у овој генерацији рата јесте уништење непријатеља и овладавање његовим добрима и територијом. *Трећу генерацију рата* Капитанец повезује са развојем капитализма, прогресом у технологији и појавом наоружања са навојима/олуцима у цевима (изолучене артиљерије, стрелачког оружја са више метака).

Ова револуција у војним пословима доводи до тога да се ратови већ одвијају у оперативно-тактичким размерама. Када је реч о морнарици, у 19. веку појављују се прво дрвени бродови на једра и пару (комбиновано), а потом и оклопни парни бродови (рус. парусно-паровыедеревянные и паровыеброненосные корабли). Широко се употребљава артиљеријско наоружање, торпеда и мине. Главни циљеви рата ове генерације су пораз непријатељских оружаних снага, рушење његове привреде и обарање политичког уређења. Средином 20. века, по схватању Капитанеца (Слипченково мишљење овде је нешто другачије), рађа се *четврта генерација ратова*, који су актуелни и данас. Они се одвијају на стратегијском нивоу (пример Другог светског рата), а одликује их огромна количина новог наоружања и опреме – оклопне технике, борбене авијације, површинских и подводних пловила, радарских и средстава везе. У њиховој основи јесу операције у којима учествује велики број јединица копнене војске у садејству са ратном морнарицом и ратним ваздухопловством. Када је реч о оружаној борби на мору, основна улога је пребачена на носаче авиона, подморнице и противподморничке бродове. Циљеви ратова ове генерације слични су онима из претходне (Капитанец, 2001: 41–46).

Са употребом атомске бомбе у Јапану 1945. године човечанство је ушло у *пету генерацију рата*. У свим претходним генерацијама (контактног) рата, примећивао је Капитанец, главни објекат неутралисања (рус. *поражение* – слободнији превод, прим. Н. В.) биле су оружане снаге сукобљених страна (по правилу, на њиховој територији), да би се након извршења овог задатка приступало разарању привреде и постизању политичких циљева. Ти би се циљеви реализовали посредством дуготрајних нападних операција оперативно-стратегијског нивоа, окупацијом територије непријатеља и по цену великих жртава. Ракетно-нуклеарни рат сасвим мења овај образац и објектом удара постају не само ОС зарађених страна већ практично читава њихова територија и целокупно становништво. Нуклеарни рат, према мишљењу Капитанеца, јесте аномалија у еволуционом процесу смењивања покољења рата, јер он услед велике деструктивности не може да доведе до постизања ни стратегијских, ни политичких циљева (Капитанец, 2001). После окончања блоковског антагонизма неки оружани сукоби деведесетих година (нпр. Први заливски рат или рат против СРЈ) манифестовали

су одлике *шесте генерације рата*, у којем ће одлучујућу улогу имати „обично” (конвенционално) ударно или одбрамбено наоружање високе прецизности, а не велики број копнених трупа. Моћ агресора биће усмерена ка доношењу удара по привредним објектима из авиона и беспилотног оружја високе прецизности и различитог базирања у околностима регионалног или глобалног информационог сукобљавања (Капитанец, 2001: 52).

У теорији рата и стратегији теми еволуције рата и утврђивању њених стадијума/етапа приступали су не само руски већ и западни аутори. Крајем осамдесетих година прошлог века Вилијам Линд (*William S. Lind*), са још неколико коаутора, објавио је у часопису поморскодесантних снага *Новине морнаричке пешадије* (*Marine Corps Gazette*) чланак „Променљиво лице рата: ка четвртој генерацији” (“*The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*”) у којем је изложена теза о четири генерације рата у периоду од Наполеонових ратова до данашњице. Прва генерација рата (коју на техничком плану симболизује пушка са глатком цеви) напада периоду пре појаве Наполеона, а са ратовима које је он водио достиже свој врхунац. Нагласак је стављен на до перфекције извежбано људство, организовано посредством тактике линије и колоне. Друга генерација доживљава кулминацију са Првим светском ратом. Тактика се темељи на ватри и покрету, али суштински остаје линеарна. Масовна ватрена моћ заменила је масовно људство (*massed firepower replaced massed manpower*). Трећа генерација ратовања (у контурама присутна већ крајем 1918) долази до изражаја током Другог светског рата, највише захваљујући немачким тактичким иновацијама. Заснована на маневру уместо на изнуривању, тактика треће генерације рата представља прву, истински нелинеарну тактику. Уместо на непосредном уништавању, напад се заснива на инфилтрацији и заобилажењу, док се одбрана поставља по дубини.

Конечно, четврта генерација рата одликоваће се, према америчким ауторима, не великом ватреном моћи или употребом масовних армија већ употребом мањих покретних снага, изразитих маневарских способности. У оваквом рату изгубиће се разлика између рата и мира, фронта и позадине, војника и цивила. Психолошка дејства, информационе манипулације, рачунарски вируси постаће врло важни инструменти вођења борбе против непријатеља. Главни циљ неће бити физичко уништење непријатеља, већ сламање његове воље (Lind, Nightengale, Schmitt, Sutton, Wilson 1989, 23). Присталица овог концепта пензионисани пуковник поморскодесантних снага Томас Хемес (*Thomas X. Hammes*) писао је 2007. године да се, поред већ установљене четврте, рађа и пета генерација ратова, коју ће обележити учешће све мањих (не)формалних група (као страна у сукобима) које ће изводити дејства против непријатеља употребљавајући информационе ресурсе, рачунарске технологије, као и достигнућа из нано/био технологија. У том контексту навео је напад на Капитол Хил (*Capitol Hill*) антраксом (дистрибуција писама са прахом који је садржао споре бактерије антракса које могу да изазову и смрт човека, прим. Н. В.) у октобру 2001. године, као можда први напад пете генерације (Hammes, 2007).

Концепција четири генерације рата (сада већ пет) била је знатно оспоравана у западним (америчким) стручним круговима као недовољно утемељена. Док се код Слипченка и Капитанеца критеријум диференцијације генерација рата те-

мељи на све већој узајамној раздаљини сукобљених страна приликом извођења борбених дејстава (као манифестацији технолошког напретка друштва и промене његове економско-политичке и социјалне подлоге), код западних аутора мерило за одређивање генерација рата је „мутније” и може се евентуално распознати у све израженијој нелинеарности дејстава на тактичком и оперативном нивоу и све већем утицају/присуству неоружаних садржаја борбе.

Владимир Слипченко детаљно је описао одлике и садржаје рата шесте генерације. Када је реч о наоружању, он спекулише да би се у ОС најразвијенијих држава света после 2010–2015. године могле појавити *стратегијске нуклеарне снаге* ваздушног и поморског базирања. Њихову основу чиниле би многобројне беспилотне летелице различите намене, као и крстареће ракете кратког, средњег и дугог домета које би се налазиле у РВ и РМ. На крају, њима би биле придружене нуклеарне интерконтиненталне балистичке ракете (Слипченко, 2002: 32–33). Са контактним ратом четврте генерације, предвиђао је Слипченко, постепено ће одумирати и многобројне трупе КоВ, јер се у ратовима шесте генерације неће употребљавати наоружана жива сила, нити ће бити гломазних сувоземних операција, односно, вероватније, оне неће бити дуготрајне и успорене (Слипченко 2002: 38–39).

Може да се примети да је рат у Украјини демантовао ово предвиђање после више од две деценије од његовог изношења, јер се у овом рату већ дуже од три године одвијају сувоземне операције са многим обележјима рата четврте генерације (велика материјална разарања, значајни губици у људству и ратној техници, недовољан/слаб темпо напредовања и др.). Слипченко је сматрао да ће се оружане снаге које се буду прилагодиле овој генерацији рата састојати из два основна вида – стратегијских одбрамбених и стратегијских ударних (нападних) снага (укључујући и нуклеарне), нешто мобилних снага и јединственог система управљања. Свој смисао изгубиће или га битно променити значајни појмови ратне вештине и стратегије, попут стратегијског развоја (оперативног развијања, прегруписивања), стратегијског напада или одбране. Такође, и окупација неке територије/државе изгубиће значај који је имала у прошлости. Према Слипченковом предвиђању, биће довољно да се ударима пројектила високе прецизности, бесконтактним начином, разоре привредни потенцијали непријатеља, његова економска инфраструктура, систем снабдевања енергијом и комуникације, како би се и његов политички систем сам од себе урушио (Слипченко, 2002: 123). У сличном тону писао је и Капитанец, наводећи да оне државе које су се припремиле за вођење рата новог покољења (тј. шесте генерације) први пут у историји имају могућност да без непосредног контакта са непријатељом, ма где се он налазио, реше читав обим стратегијских задатака зарад реализације стратегијских и политичких циљева рата (Капитанец, 2001: 56).

Могле би се цитирати још многе занимљиве констатације ове двојице руских аутора. Читањем њихових књига може се с правом стећи утисак да им је „идеални образац” рата шесте генерације била агресија НАТО-а на СРЈ 1999. године. Проблематично је, међутим, то што су извођење агресије само из ваздуха и са мора, без увођења копнених снага Алијансе на територију СРЈ, некритички прихватили/приказали скоро као „универзални рецепт” будућих (напред-

них) ратних сукоба, не уважавајући низ специфичности тадашњег историјског тренутка и регионалне географије. С обзиром на то да је по површини мала СРЈ (врло ограничених одбрамбених капацитета) била средње развијена индустријско-пољопривредна земља, знатно урбанизована, чије је функционисање и благостање становништва битно зависило од снабдевања електричном енергијом и горивом, њу је било могуће константним ударима из ваздуха по критичним инфраструктурним и индустријским објектима приморати на „кооперативност“ без увођења јединица КоВ западних земаља током самог рата (Vuković, Đorđević, 2019).

На сличан начин руски аутори били су „импресионирани“ током и резултатима првог рата против Ирака 1991, када је авијација коалиционих снага самостално деловала дуже од једног месеца, док је копнена офанзива трајала свега четири дана. Међутим, већ 2003. године, у другом рату против Ирака, САД се са савезницима концепцијски вратила у рат четврте генерације, ангажујући знатне снаге КоВ које су окупирале Ирак и у њему дуго остале, односно урадиле управо оно што су руски аутори оцењивали као (предстојећи) анахронизам („одумирући рат“ четврте генерације). Такође, тај рат (укључујући и претходне повремене ваздушне ударе у размаку између 1991. и 2003. године по територији Ирака) оповргао је и њихову тезу да се након довољног разарања економске/енергетске/комуникационе инфраструктуре политички систем у ратом погођеној земљи руши сам од себе. Ирачки режим на челу са Садамом Хусеином (*Saddam Hussein*) био је оборен тек уз непосредно присуство америчких и савезничких трупа у Багдаду, односно са окупацијом земље.

Поред овог недостатка (апсолутизација појединих примера ради извођења скоро па категоричких судова општег или универзалног важења, без узимања у обзир специфичних околности), у ставовима пре свега Слипченка, али и Капитанеца, испољавају се још неке мањкавости, а о појединима ће бити још речи. Ипак, упркос одређеним слабостима, овај концепт може да послужи као продуктиван истраживачки инструмент за откривање битних обележја израелско-иранског рата и олакшавање његовог дефинисања/категоризације.

Карактеристике израелско-иранског рата које указују на његово припадање шестој генерацији

Непријатељство између Израела и Ирана започиње са превратом у Ирану 1979. године и устоличењем исламског револуционарног режима у Техерану. Представљајући се као заштитник муслиманских заједница на Блиском истоку и уопште по свету (не треба заборавити да је Иран значајно помагао босанско-херцеговачке муслимане током грађанског рата у БиХ 1992–1995) (НСПМ 2023), званични Техеран снажно се залажио и за слободу палестинског народа (помажући палестинске формације, првенствено војнополитички/терористички покрет Хамас, политички, дипломатски, финансијски и војно), истовремено негирајући Израелу право на постојање. Утемељитељ исламске републике ајатолах Рухолах Хомеини (*Ruhollah Khomeini*) устврдио је да је израелски режим нелеги-

тиман и да треба да буде елиминисан, а тај став подржава и садашњи ајатолах и политички лидер Али Хамнеи (*Ali Khamenei*) (Castro Torres, 2025).

Све до рата од 13. до 24. јуна 2025. године две државе деценијама су биле у својеврсном сукобу ниског интензитета, прибегавајући употреби различитих инструмената из његовог арсенала (психолошко-пропагандне операције, сајбер напади, обавештајне и контраобавештајне операције, као и диверзантска дејства која су укључивала и ликвидације више угледних појединаца из света науке, оружаних снага и политичког живота, првенствено на иранској страни). Прелудијум за овај рат представљао је низ краткотрајних оружаних конфликта претходне године (израелски ваздушни напад на ирански конзуларни комплекс у Дамаску 1. априла 2024; ирански напад – одмазда беспилотним летелицама и ракетама на Израел 13. априла; напад израелских авиона на Иран, око града Исхафана, 19. априла; ирански напад балистичким ракетама на Израел 1. октобра; најмасовнији израелски ваздушни напад, преко 100 авиона, на Иран 26. октобра 2024). Осим што су у овим краткотрајним окршајима оружане снаге две земље увежбавале властита дејства, оне су јасно наговестиле да ће се у наредном конфликту израелска страна тежишно ослањати на своје РВ за нападна дејства, док ће у иранским оружаним снагама нападе на Израел изводити ракетне јединице (балистичким ракетама и донекле беспилотним летелицама).

Треба нагласити да се ови краткотрајни оружани окршаји сасвим уклапају у израелски концепт операције између ратова (енгл. *Campaign between wars*), односно борбених дејстава између припреме за рат и његовог вођења (Talbot 2023). Овај се концепт у литератури још назива и „рат између ратова“ (енгл. *War Between Wars*). „Рат између ратова“ или „операције између ратова“ је концепт који подразумева повремено борбено ангажовање елемената израелских ОС (најчешће РВ) посредством краткотрајних напада/удара по војним или цивилним циљевима у околним земљама који најчешће припадају иранским војно-политичким испоставама (попут покрета Хезболах).

Често се у литератури такав израелски приступ назива „кошење траве“ (енгл. *mowing the grass*), што упућује на повремене акције неутралисања ратне технике и људства (са изразитим нагласком на командном кадру), како би се израелски противници лишили способности за наношење значајнијих удара по самом Израелу, односно започињање рата ширих размера против њега (Talbot 2023; Weinberg 2022; Lappin 2019). Суштински ова израелска дејства или „рат између ратова“ највише подсећају на поједине елементе (ударе, препаде и сл.) из тзв. мирнодопских дејстава у ванредним ситуацијама (енгл. *peace time contingency operations*) – једне од оперативних категорија у америчкој доктрини сукоба ниског интензитета (енгл. *Low Intensity Conflict*) која је важила током осамдесетих и почетком деведесетих година у КоВ ОС САД.

Непосредни повод израелског напада на Иран (званични назив операције био је *Лав који се подиже* (енгл. *Rising Lion*) био је у намери Тел Авива да не дозволи Техерану да стекне нуклеарно наоружање. С обзиром на свој географски положај, малену територију и малобројност популације, Израел је увек тежио да стекне (технолошку) надмоћ у конвенционалном наоружању наспрам могућих или потенцијалних непријатеља из окружења. Додатно осигурање видео је у развијању и производњи нуклеарног наоружања.

Ако би нека (потенцијално) непријатељска држава стекла нуклеарно оружје, израелски атомски арсенал због постигнутог паритета изгубио значај би и тежину као фактор одвраћања, што Израел никако не може да толерише (из свог угла посматрања) и настоји на било који начин да омете такав развој догађаја. Из тог става развила се тзв. Бегинова доктрина, названа по израелском премијеру Менахему Бегину (*Menahem Begin*), која је већ 1981. године реализована израелским ваздушним нападом на нуклеарне инсталације у Ираку за време владавине Садама Хусеина (Talbot 2023).

Према тзв. Бегиновој доктрини (реч је у ствари о једноставном стратегијском опредељењу), Израел не може да дозволи да било која регионална непријатељска држава/сила, посвећена уништењу јеврејске државе, стекне оружје масовног уништења, односно нуклеарно оружје (Talbot 2023, Solomon 2019). Зато, ако је потребно, Израел напада први како би неутралисао непријатељске капацитете, способности или технологије. Укратко, у питању је принцип превентивне одбране (*енгл. pre-emptive defense*), који је добио неформални назив Бегинова доктрина (Bastardo Martinez 2025).

Сличан сценарио десио се 2007. године, када су израелске снаге уништиле један реактор у Сирији, у време владавине Башараела Асада (*Basharal-Assad*) (Castro Torres, 2025). Иран је низ деценија тежио овладавању нуклеарним технологијама (још док је био амерички савезник), а радње у том правцу нарочито је појачао првих година овог века страхујући од понављања сценарија из Авганистана (2001) и Ирака (2003) и тражећи уточиште у оружју одвраћања (Стојановић, 2022: 191-192). Паралелно са тим растао је и америчко-израелски притисак на Техеран, све до јуна ове године, када је у Тел Авиву процењено да треба директно војно деловати.

Дакле, декларисани примарни политичко-стратегијски циљ израелског напада био је уништење/оштећење иранских нуклеарних инсталација (за прераду и обогаћивање уранијума) и ометање/успоравање развоја иранског нуклеарног програма са дугорочнијим последицама, иако на то постоје озбиљни приговори у смислу да је она само послужила као изговор јер је Иран већ прешао критични праг у преради/обогаћивању уранијума (Stojanović, 2025). Поред тога, у нападу Израела реализовано је (покушано да се реализује) и више других циљева – неутралисање иранске ПВО и ракетних система земља-земља, ликвидација врхунских иранских научника из области нуклеарне физике и технологије, као и војних старешина на кључним позицијама у иранским ОС.

Може се бити сагласан са констатацијом да је у питању „ограничен рат, који је вођен ограниченим средствима, на још ограниченији период – што све значи да су и циљеви операције (*енгл. campaign's objectives*) такође били ограничени” (Cohen, 2025). Поред ових лимита, требало би рећи да је, осим по времену, циљевима и средствима, овај рат био ограничен и по простору – ратиште је обухватало Израел, Иран, Катар, Сирију, Ирак и вероватно Јордан, дакле један део Блиског истока.

Прва карактеристика по којој се овај оружани сукоб највише препознаје као рат шесте генерације јесте ангажовање само појединих видова (РВ и ПВО) и родова (АРЈ или само ракетних јединица) ОС обе земље. У јунском рату КоВ

обе стране биле су скоро или у потпуности неактивне. КоВ регуларних ОС Ирана броји око 350 хиљада припадника (и исто толико у резервном саставу), а КоВ Иранске револуционарне гарде око 150 хиљада, док КоВ Израела има у активном саставу 126 хиљада, а у резервном још око 400 хиљада припадника (The International Institute for Strategic Studies, 2023). Међутим, и поред њихове бројности, опремљености и великих средстава која су улагана, у овом рату није испалена, по свему судећи, нити једна тенковска, граната из топа (ако није из састава ПВО) или хаубице, нити су забележена већа кретања нпр. јединица механизоване пешадије или инжењерије. Употреба јединица КоВ није била нужна с обзиром на то да Израел и Иран немају заједничку копнену границу, нити деле акваторију (највећим делом и РМ обе земље остале су пасивне, изузев израелске која је учествовала у одбијању ракетних напада из ваздуха). Праволинијска раздаљина између њих износи, у зависности од тога које се тачке изаберу за мерење, око хиљаду километара. Зато су носиоци борбених дејстава са израелске стране биле снаге РВ и ПВО, а са иранске снаге ПВО и (А)РЈ.

Израелско ваздухопловство само првог дана ангажовало је око 200 борбених авиона како би дејствовало на стотинак циљева у Ирану (Stilwell, 2025). Ти авиони користили су различита вођена убојна средства – ракете (ваздух-земља) и бомбе са програмираним навођењем. Наредних дана, све до завршетка рата, израелско ваздухопловство наставило је са бомбардовањем нуклеарних инсталација, ваздухопловних база, ватрених положаја иранске ПВО, лансирних рампи за ракете земља-земља, погона за производњу и састављање компоненти за беспилотне летелице и ракете, командних центара, војних база, иранске државне телевизије, постројења за транспорт нафте и производњу природног гаса и других, по процени израелске команде, релевантних објеката. Иран је искључиво одговарао ударима балистичких ракета и беспилотних летелица (дронова) по Израелу, циљајући првенствено на војне и привредне објекте. За све време трајања овог рата процењује се да је Иран лансирао између 500 и 550 балистичких ракета и преко хиљаду дронова и да је израелска вишеслојна ПВО, уз америчку помоћ, успешно пресрела између 80 и 90% ових ракета (ове податке свакако треба узети са дозом опреза, како због извора – израелског војног радија, тако и због тога што се у међувремену појављују информације које их оповргавају), док код беспилотних летелица проценат пресретања/обарања сеже (наводно) до импресивних 99,99% (ISW, 2025a: 12).

На самом крају рата укључиле су се и САД у операцији *Подоћни чекић* (*Midnight Hammer*), чији су стратегијски бомбардери В-2 22. јуна са четрнаест бомби високе прецизности за разарање подземних објеката (GBU-57) гађали два иранска нуклеарна постројења (Фордо и Натанз), док је центар за нуклеарне технологије у Исфакхану гађан из америчке подморнице у Индијском океану крстарећим ракетама ТЛАМ (*томахаџк*) (око тридесет). Иран је одговорио (унапред најављеним) ограниченим ракетним ударом по америчкој ваздухопловној бази Ал Удеид у Катару без битнијих последица по амерички контингент (Simbala, 2025). Амерички (не)званични извори тврдили су да ирански удар по њиховој бази није узроковао значајнија оштећења, али да напади РВ ОС САД на иранска нуклеарна постројења јесу били деструктивни/ефикасни, што један број

квалификованих истраживача дочекује са скепсом (Stojanović, 2025; Saab, White, 2025). Сва нападна дејства Израела и САД подржана су деловањем извиђачких беспилотних летелица, сателита и авиона за рано радарско откривање, јављање и командовање.

Друга карактеристика овог дванаестодневног оружаног конфликта која се у целости уклапа у Слипченков концепт рата шесте генерације јесте избор циљева за ударе, како Израела, тако и Ирана. Ова одлика је већ делимично дотакнута у претходном делу рада, међутим требало би је додатно истаћи. Према Слипченковом схватању, у бесконтактном рату шесте генерације битни објекти напада могу да буду: а) стационарни центри државног руководства, командовања, руковођења и везе; б) аеродроми стратегијске авијације и нуклеарни ракетни комплекси узвратног удара у унутрашњости земље; в) државна средства везе, радија и телевизије; г) државни и локални системи снабдевања енергијом; д) друга предузећа наменске индустрије која нису повезана са нуклеарном технологијом; ж) заводи за прераду нафте и складишта горива и мазива; з) велики цевоводи за нафту и гас; и) центри за израду хемијског и биолошког оружја (Слипченко, 2002: 144). С друге стране, Слипченко је наводио да жива сила ОС уопште неће бити приоритет нападних дејстава у рату шесте генерације. Када се подробније погледају циљеви које су обе стране, а нарочито Израел, нападале током овог рата, може се приметити да су скоро сви идентични са елементима из „Слипченковог списка”, односно да се набројани елементи и реални објекти по којима се дејствовало скоро у потпуности преклапају/коинцидирају.

На свом списку објекта за нападна дејства Слипченко је на прво место ставио центре државног командовања и руковођења. Већ првог дана рата, у једном израелском ваздушном нападу, ликвидирао је највиши војни званичник Ирана начелник генералштаба ОС генерал-мајор Мохамед Багери (*Mohammad Bagheri*), потом генерал-мајор Голам Али Рашид (*Gholam Ali Rashid*), шеф штаба за планирање и координисање здружених операција иранских оружаних снага, потом генерал-мајор Хосеин Салами (*Hossein Salami*), командант Иранске револуционарне гарде, као и командант ваздушно-космичких снага Иранске револуционарне гарде бригадни генерал Амир Али Хаџи Задех (енгл. *IRGC Aerospace Force Commander Brigadier General Amir Ali Hajji Zadeh*) и низ иранских старешина са врло важним задужењима (ISW, 2025f; ISW, 2025d). Последице овог удара огледале су се у привременој парализи у командном ланцу, односно у одсуству наређења за узвратни напад и иранском нереаговању у првих шест сати рата (ISW, 2025b). Израел није одустао од удара по командним центрима ни касније, па је пред крај рата, 23. јуна, у ваздушним ударима ликвидирао више врло високих старешина иранских ОС и иранских безбедносних служби (чина бригадног генерала и ниже) (ISW, 2025c). Поред војних лица, у израелском ваздушном нападу 15. јуна умало није ликвидирао и ирански председник Масуд Пезешкијан (*Masoud Pezeshkian*) док се налазио на једном састанку у згради иранске владе. Прошао је само са лакшим повредама (Al jazzera, 2025).

На овом месту не могу се детаљно набројити сви објекти војног, инфраструктурног и енергетског сектора које је гађала, оштетила или уништила израелска

авијација током дванаест дана рата. Међутим, могу се споменути неки најупечатљивији примери. Зграда иранске државне телевизије је гађана 16. јуна и сви гледаоци могли су у преносу уживо да виде прекид програма, док је израелски извор из војних кругова навео да је циљан „комуникацијски центар иранског режима” (BBC, 2025). Већ после неколико дана рата изведени су ваздушни удари на главне иранске нафтне и гасне инсталације/капацитете, укључујући највеће поље за експлоатацију гаса Јужни Парс, које обезбеђује 80% иранске производње природног гаса. Складишта и рафинерије код Техерана, Бушера и Фарса такође су гађани, смањујући иранске капацитете за прераду (GPF, 2025). С друге стране, иранске балистичке ракете гађале су и делимично оштетиле највећу рафинерију нафте у Израелу у Хаифи (The Jerusalem Post, 2025). У ноћи 16–17. јуна у израелским ваздушним нападима уништено је више (енгл. *dozen*) складишта балистичких ракета, дронова и лансирних рампи у западном Ирану. Такође је гађан погон/инсталација где је развијан ирански хемијски програм у граду Караџ. Ова инсталација за истраживање подређена је иранској Организацији за иновације и истраживања у одбрани (*Organization of Defensive Innovation and Research SPND*), чије је седиште у Техерану такође нападнуто 14. јуна (ISW, 2025). У иранским дејствима, поред рафинерије, од битнијих мета ракетама су погођени једно здање у оквиру школе за војне обавештајце (енгл. *military intelligence school*) у зони Тел Авива, зграда близу израелског Главног штаба (очигледан покушај прецизног удара и неутралисања „мозга” израелских ОС) и технолошки парк у граду Бершева у пустињи Негев (CNN, 2025b). Из тога је могуће закључити како се по критеријуму избора циљева за дејствовање (политичко-стратегијски, командни, привредни, инфраструктурни и информациони, а не трупе на копну са њиховом техником) дванаестодневни рат може сврстати у шесту генерацију.

Трећа карактеристика овог рата која сугерише да се може уврстити у шесту генерацију јесте битна улога психолошко-пропагандних операција, информационе борбе и сајбер напада. Генерал Слипченко је писао да ће се у будућности бојиште све више премештати у област интелектуалног дејствовања на свест и осећања људи. Дозирано емитовање провокативног материјала који је идеолошки и психолошки прерађен, умешно измењивање (рус. *чередование*) истините и лажне информације и вешта монтажа детаља различитих фиктивних експлозивних ситуација могу да се претворе у моћно средство психолошког напада. То средство може да се покаже врло делотворним против земље у којој постоје социјална напетост, међунационални, религиозни или класни сукоби (Слипченко, 2002: 77). Може се констатовати да је актуелан социјални и политички тренутак и Израела и Ирана обележен управо неким од конфликта које је побројао Слипченко. Такође, он је сматрао да ће у бесконтактним ратовима своје место имати и начини борбе као што су стратегијско маскирање, дезинформација, противелектронска борба, физичко рушење и уништење објеката информационе инфраструктуре, напади на рачунарске мреже противника, информациона дејства и информациона агресија (Слипченко, 2002: 154). Информациони удари, по његовом предвиђању, могли би да буду покренути зарад нарушавања система снабдевања електричном енергијом, водом и гасом, потом система везе, транспорта, али и за осујећивања финансијских операција. Дејства обе зараћене стра-

не, посебно Израела, сведоче да су се многа од ових предвиђања Владимира Слипченка реализовала у дванаестодневном рату.

Гађање зграде иранске државне телевизије усред одвијања, по свему судећи, информативног/пропагандног програма већ је споменуто и представљало је демонстрацију израелске надмоћи. У сфери информисања, пратећи израелско-ирански рат, за аутора овог рада, а у светлу Слипченкових запажања, нарочито је било карактеристично деловање, на пример, информативног канала на Јутјубу *Tousi TV*, који има више од милион пратилаца и којег води Иранац Махајар Тоуси (*Mahyar Tousi*) из Велике Британије, који је још као дете емигрирао и постао врло агилан пропагандиста у служби Израела, САД и уопште Запада. Његове „ударне вести“ (енгл. *breaking news*) као да су биле склопљене по опаскама Слипченка – местимична комешања становништва и примери панике приказивани су као општа појава употребом и монтажом приватних снимака, најчешће са мобилних телефона, више пута је најављивао крах режима у Техерану и бекство из земље његове врхушке и ширио сличне гласине. На пример, 16. јуна, у јеку рата, једна његова емисија на Јутјубу под насловом „Америчке трупе спремне да ДОКРАЈЧЕ Исламску Републику Иран“ (*U.S. Troops Ready to END Islamic Republic Of Iran*) имала је око 560 хиљада прегледа (*Tousi TV, 2025*).

Посебну врсту психолошког дејства представљала је акција с почетка рата, 13. јуна, када су израелски оперативци који говоре фарси/персијски језик позвали на мобилне телефоне више од двадесет виших иранских вођа након ликвидације већине руководилаца из војног врха, претећи смрћу њима и њиховим породицама уколико наставе да се повинују иранском режиму и врховном вођи Алију Хамнеију. Наводно је од појединих високих иранских званичника захтевано да у року од дванаест часова пошаљу видео-поруку израелским оперативцима у којој се одричу иранског режима. Није познато какав је ефекат произвела ова акција, али је према ономе што је објављено у *Вашингтон посту* (*Washington Post*) циљ био да се функционери/команданти у систему иранског режима застраше/одврате и збуне (енгл. *deter and confuse*) (*ISW, 2025c*).

Током овог рата произраелске хакерске групе изводиле су сајбер нападе на иранске финансијске и медијске институције. Једна од мета ових напада била је иранска државна банка Сепех (*Bank Sepah*), чији клијенти услед сајбер напада нису могли да приступе својим рачунима, врше трансакције или подижу готовину са банкомата. Такође је објекат сајбер напада била и иранска државна телевизија – преко њеног канала хакерска група емитовала је антивладине видео-садржаје са позивом Иранцима да изађу на улице (*ISW, 2025e*).

Иран је у овом рату на пољу психолошког и информационог ратовања изводио више пасивну одбрану (уз мање успешне сајбер нападе) – привремено је искључивао/ускраћивао приступ интернету властитом становништву (да не би подлегало гласинама и дезинформацијама), док су државни медији пласирали и лажне информације како би се јавности и припадницима ОС подигао (борбени) морал. Једна од таквих информација тицала се наводног обарања израелских борбених авиона и заробљавања њихових пилота. Свакако да су и (про)иранске хакерске групе изводиле бројне сајбер нападе на различите мете у Израелу (од болница, електродистрибутивне мреже, датотека нафтних компанија, владиних

служби и институција одбране до безбедносних камера). Ипак, иако је број/обим таквих напада и активности надмашио израелски, иранске хакерске групе нису оствариле битније успехе (Sharma 2025). Иран иначе поседује одличне капацитете и оперативце за сајбер нападе и информационо ратовање (његове жртве сежу од земаља Персијског залива и њихових цивилних институција до Албаније) (Мако, 2025), међутим утисак је да се током дванаестодневног рата и на том пољу намерио на способнијег и вештијег противника.

Карактеристике израелско-иранског рата које оповргавају његово припадање шестој генерацији

Прва карактеристика која се испољила у дванаестодневном рату а није споменута/предвиђена у концепцији шесте генерације рата генерала Слипченка јесте израелско извођење диверзантских дејстава на самом почетку сукоба. Подсећања ради, реч је о акцијама у позадини непријатеља ради наношења људских/материјалних губитака и уношења несигурности, забуне и дезорганизације. Зарад лакшег и безбеднијег продирања у ирански ваздушни простор израелских борбених авиона, стицања превласти у ваздушном простору и смањивања иранских способности за узвратни (ракетни) напад, припадници израелске агентурне мреже у Ирану и командоси обавештајне службе Мосад (*Mossad*) дејствовали су минијатурним ударним беспилотним летелицама (које су знатно пре отпочињања сукоба прокријумчарене, па чак и састављане у самом Ирану на скривеним локацијама) и вођеним пројектиlima високе прецизности по системима ПВО (ракетама земља-ваздух), као и ватреним положајима/рампама за лансирање балистичких ракета. Израелски извори наводе да је агентурна мрежа годинама прикупљала информације (што је омогућило, између осталог, и ликвидацију великог броја виших старешина иранских ОС, али и једанаест иранских нуклеарних физичара), те да су командоси Мосада дејствовали и у самој иранској престоници (CNN, 2025a). Последице ових више него успешних дејстава биле су очигледне – знатно мањи број иранских лансираних балистичких ракета ка Израелу у односу на првобитни план (око 500–550, наспрам предвиђених 1.000) (ISW, 2025a); одложен ирански ракетни противудар првог дана рата (тек шест часова након израелског првог напада) (ISW, 2025f); постизање ваздушне надмоћи над западним Ираном, укључујући и главни град Техеран, услед уништења осамдесетак различитих ПВО батерија (Fabian, 2025).

Чини се да израелско РВ не би могло да у току овог краткотрајног рата нападне чак више од 900 циљева у Ирану (Goller, Landay, 2025) да није било описаног претходног „контактнoг” дејствовања „из близине” припадника израелске обавештајне службе по положајима иранске ПВО. Међутим, у Слипченковој књизи уопште се не спомиње употреба диверзантских група/одреда у бесконтактним ратовима шесте генерације. Он је био у потпуности фокусиран на опис и анализу употребе ракетног наоружања далеког домета и високе прецизности, као и система за осматрање и навођење пројектила, који, како је наводио, искључују човека из процеса „извиђање – означавање циља – погађање” (Слипченко, 2002:

64). Штавише, Слипченко је предвиђао да се ратови шесте генерације могу отпочети и завршити само са извођењем дуже ваздушно-космичко-поморске ударне операције, заједно са операцијом ПЕБ, тј. без дејства пилотне авијације над територијом противника (Слипченко, 2002: 138). Очигледно је да овај критеријум припадања неког рата шестој генерацији није испуњен и да се стога, у овом погледу, дванаестодневни рат између Израела и Ирана не може тако категоризовати. Рат којем је свет био сведок у јуну 2025. године није био сукоб „без људи”, обезличен окршај или пуко одмеравање материјално-техничких средстава две стране, макар што се тиче Израела. Многи његови обавештајци, агенти и командоси, као и пилоти, преузели су на себе значајан ризик рањавања, заробљавања или погибије и у том смислу овај сукоб није ни концепцијски, ни оперативно много одмакао од четврте генерације ратова.

Следећа карактеристика овог конфликта која се не уклапа у Слипченков концепцијски оквир рата шесте генерације тиче се исхода овог сукоба, као и напрезања и капацитета/употребљених средстава сучељених страна. У визији Владимира Слипченка ратови шесте генерације само посредством сакаћења привредног потенцијала једне земље могу да изазову такво расположење становништва да је пад политичког режима скоро изванредно (што води ка повиновању и народа и „нове” владе захтевима надмоћнијег агресора). На једном месту Слипченко наводи да у бесконтактним ратовима „победа може да буде постигнута само услед уништења привреде противника. Његове војне снаге, лишене економске основе, саме ће да пропадну, а политичко уређење највероватније ће да обори сâм народ те државе” (Слипченко, 2002: 129). Нешто раније Слипченко је такође навео да није искључено да на самом почетку бесконтактног рата, услед наносења изненадних масовних ватрених удара високе прецизности по органима и средствима управљања, може бити потпуно поремећено командовање трупама противника. И ако су те трупе устројене по старим концепцијама, оне ће, и без непосредног дејствовања по њима, бити деморалисане и изгубиће способност да воде било какву оружану борбу (Слипченко, 2002: 124). Да ли су ова предвиђања потврђена у израелско-иранском рату?

Није дискутабилно да је током дванаестодневног рата владајући режим у Ирану био на озбиљном искушењу. Израелски очигледно врло дубок обавештајно-диверзантски продор, ликвидација читавог низа највиших војних старешина и афирмисаних нуклеарних физичара и, коначно, сасвим неометано дејствовање израелске авијације изнад самог Техерана, уз очекивану панику и конфузију, озбиљно су протресли читав политички систем и безбедносни апарат Ирана. Опозициони ирански медији, углавном са седиштем на Западу, известили су како је бивши председник Ирана Хасан Рухани (*Hassan Rouhani*) наводно имао састанак са вишим клером у граду Ком са намером да се врховни вођа Ирана ајатолах Али Хамнеи убеди да попусти пред кључним израелским и америчким захтевима. Такође, према неким непотврђеним изворима, група иранских вођа израдила је план за руковођење земљом у случају смрти врховног иранског вође или његовог неформалног потискивања са функције, који је подразумевао формирање комитета лидера и преговарање око прекида ватре са САД и Израелом. И у том контексту спомињао се Рухани (ISW, 2025c). Међутим, и поред превирања у по-

литичко-војном врху и знакова панике међу његовим члановима, режим у Ирану је суштински, иако компромитован врло видљивим знацима слабости, остао неокрњен. Није забележен нити један случај да су неки високо позиционирани појединци или групе покренули било какву акцију која би личила на чин насилног свргавања власти; није регистрован нити један покушај бега из земље или тражења азила из реда високих функционера режима; није забележено да је било која војна/полицијска јединица отказала послушност. После првобитног шока Иран је почео да узвраћа ракетним ударима.

Као што је већ споменуто, израелска РВ напала је током овог рата преко 900 циљева. То, међутим, није било довољно да се изазове значајнија нестабилност у Ирану. Постоје тумачења по којима циљ дејстава израелских ОС није толико био рушење или значајнија дестабилизација иранског режима, колико демонстрације кредибилне претње његовој стабилности. Према њима, у Тел Авиву се калкулисало са претпоставком колико ће Техеран да буде склон примирју, а обим и интензитет ваздушних напада на седишта репресивне силе (снаге поретка) зависили су од иранске спремности за успостављање мира (ISW, 2025a).

Поставља се (реторичко) питање колико би дуги и интензивни требало да буду напади из ваздушног простора како би се изазвале околности или створиле претпоставке за промену владајућег режима у земљи попут Ирана (сличне површине, броја становника и одбрамбене моћи). Ово питање проблематизује још један битан елемент Слипченкове концепције рата шесте генерације, а реч је о капацитетима и количини најсавременијег наоружања које би државе, способне за бесконтактно ратовање, требало да поседују. Слипченко је предвиђао да у периоду 2015–2020. године земље које буду способне за вођење рата шесте генерације, *само у ешалону за неутралисање ПВО државе која се брани* (курзив Н. В.), на почетку ваздушно-космичко-поморске ударне операције могу да имају неколико десетака хиљада беспилотних средстава високе прецизности, а подршку би пружале десетине авиона за ПЕБ, док би широку примену могле да имају (такође у десетинама хиљада) и беспилотне летелице за ПЕБ (Слипченко, 2002: 169). На овом месту треба разјаснити да је Слипченко мислио на беспилотне летелице/средства дугог домета и веће разорне моћи, а не на тзв. дроне-камиказе са дометом од неколико десетина километара и тактичке намене, који се данас у Украјини и Русији производе у милионима комада. Поред тога, он је прогнозирао да ће стратегијске нападне операције у бесконтактним ратовима у периоду 2010–2015. године трајати до 30 дана, и чак 90 дана после 2030–2040. године. Такође је тврдио да после 2010. године количина крстарећих ракета високе прецизности може бити тако велика да сваки привредни објекат који се жели уништити може њима да буде гађан (Слипченко, 2002: 179).

Слипченкова вера у моћ савремених технологија и производних процеса у одбрамбеној индустрији била је толико велика да су на моменте, у књижи, његова интригантна запажања прерасла у спекулисања која су се одликовала (за сада) неутемељеним оптимизмом, како у погледу напретка технологија, тако и што се тиче количина софистицираног наоружања у оперативној употреби. Дванаестодневни рат значајно је исцрпео обе стране и њихове капацитете. Он је показао да су поседовање у великим количинама најсавременијег наоружања,

способност вођења дуготрајних операција тим наоружањем и финансијска одрживост таквих програма/деловања циљеви који се тешко, скоро немогуће, усклађују.

Слипченков ентузијазам у великој мери подсећа на занос који је, између два светска рата, показивао италијански теоретичар ваздушне моћи Ђулио Дует (*Giulio Douhet*), који је спекулисао о томе да углавном или само РВ изводи борбена дејства/операције и приводи ратне сукобе победоносном крају, или како је волео да истакне – бити поражен у ваздуху, значи бити дефинитивно поражен, односно у (не)милости непријатеља без било какве шансе на одбрану, и приморан на прихватање било којих његових услова које он диктира (Douhet 1983: 23). Када се упореде Дуетови чланци о ваздушном рату и доминацији у ваздушном простору и Слипченкова књига о рату шесте генерације, могу се уочити битне сличности – концепција усмерена на будуће, а не текуће или прошле ратове, вера у колосалне капацитете/могућности постојеће/будуће ратне технике (код Дуета у пилотну авијацију, код Слипченка у беспилотну, као и најразличитија вођена убојна средства); изразит профетски тон у оба штива; понекад предимензионирана пројекција будућих снага/средстава и операција.

Одлика овог рата, која такође негира његово припадање шестој генерацији, односи се на коришћено наоружање и његову употребу (тактику). Ирански напади на Израел балистичким ракетама и беспилотним летелицама, када се површно посматрају, изгледају као обрасци бесконтактнoг ратовања. Међутим, иранске ракете, према неким изворима, нису високе прецизности (употребљене су највероватније *fatah 1* (Fattah 1), *хаџ касем* (Haj Qasem), *хејбар шекан 1 и 2* (Kheibar Shekan), *емад* [Emad] – све средњег домета, од 1.300 километара па надаље, са убојним теретом у распону од 500 до 1.000 kg) (Hinz, 2025). Показатељ вероватног кружног скретања (енгл. *circular error probable* – CEP), према доступним доказима, за иранске балистичке ракете износи 20–500 метара, односно говори да те ракете имају доста слабу прецизност у поређењу са прецизно навођеном муницијом (енгл. *precision-guided munition*), да су углавном неефикасне, односно да нису употребљиве за војне циљеве мањих размера (енгл. *pinpoint military targets*) (ISW, 2025a; Goller, Landay 2025). Иранска тактика заснивала се на лансирању што већег броја пројектила/беспилотних летелица са намером засићења/преоптерећења израелске ПВО и на очекивању да ће одређен број њих „преживети” и изазвати било какву штету на територији Израела. Међутим, према неким оценама, ирански напади ракетама нису имали довољну „густину” да изазову велика разарања (Goller, Landay 2025). Новија истраживања ипак показују да је иранска тактика, што је рат даље одмицао, имала све више смисла, односно да је израелска ПВО постајала све више пропусна. Према истраживању медијске куће CNN, значајан удео у дејствима израелске противракетне одбране имали су и системи ТЕД (енгл. *Terminal High Altitude Area Defense* – THAAD) за обарање ракета средњег домета и авијације, које су америчке снаге у Израелу употребиле заједно са ОС Израела. Међутим, и поред здружених напора и значајног утрошка скупочених ракета за пресретање (према једном извору, америчке снаге употребиле су чак 25% укупног властитог арсенала), проценат иранских ракета које су погађале Израел је растао (прве недеље 8, током друге недеље

16, а последњег дана рата чак 25%) (CNN, 2025b). Таква се иранска тактика, међутим, у најбољем случају или најширем тумачењу, само летимично уклапа у Слипченкову замисао (суштински, не).

С друге стране, иако су вођена убојна средства са израелских борбених авиона у погледу прецизности/софистицираности свакако испред иранских ракета, њих је употребљавало РВ Израела углавном изнад територије Ирана, па је светска јавност била сведок примене начела класичне западне, боље речено америчке тактике и оператике старијег порекла – на првом месту стицање оперативне превласти у ваздушном простору, како би се доцније неометано дејствовало по циљевима на земљи. Рано неутралисање иранских радарских система и средстава ПВО омогућило је израелском РВ да изводи дејства дугог домета и са минималним отпором (Saab, White, 2025). Међутим, чињеница да је израелска авијација ипак морала да уђе у ваздушни простор Ирана како би дејствовала по циљевима на тлу више указује на оружану борбу рата четврте него шесте генерације.

Према Џону Вордену (*John A. Warden*), војишна ваздушна превласт подразумева да властита авион може да дејствује било где унутар читавог војишта, док локална ваздушна превласт пружа основну ваздушну слободу покрета над ограниченом облашћу за одређени период (Warden, 1998: 10–11). Израелско РВ постигло је средњи резултат – сасвим је доминирало у западном делу Ирана, међутим његови централни и источни делови били су много мање или уопште нису били изложени ударима из ваздуха. Та чињеница је у супротности са Слипченковом идејом да се у рату шесте генерације истовремено изводе удари из ваздушног/космичког простор а по читавој територији једне државе, односно по свим важним циљевима на њој. Огромна површина Ирана (око 1.648.000 km²) сама по себи представљала је преимућство за браниоца и препреку за нападача (услед знатне удаљености између објеката дејстава и аеродрома за базирање израелских авиона, упркос допуњавању горивом у ваздуху). Пошто се Слипченкова замисао темељила на идеји „поковања геопростора” савременом („па-метном”) ратном техником, јасно се показало да ни у парадигматском, ни у оперативном погледу дванаестодневни рат није сасвим „дозрео” да буде оцењен као пример шесте генерације.

Закључак

Компарацијом између оног што је написано/нормирано (теорије) и оног што је у (не)борбеним дејствима испољено (праксе) у овом раду покушало се да се дође до закључка да ли се дванаестодневни рат између Израела и Ирана може сврстати у шесту генерацију према замисли руског генерала Владимира Слипченка. Одлике које су га квалификовале за овакву категоризацију су: а) нису биле ангажоване, иначе бројне, снаге КоВ или је њихова улога била споредна, односно није било борбеног контакта између њихових елемената услед политичке и стратегијске географије региона; б) главни носиоци борбених дејстава били су РВ и ПВО (са израелске стране) и ракетне јединице и ПВО (са иранске стра-

не); в) значајну улогу имала су средства за електронска дејства, осматрање и извиђање, г) масовно су употребљавана вођена убојна средства (углавном са израелске стране); д) критеријум избора циљева (преовладали су циљеви стратегијског и политичко-економског значаја); њ) значајно место у рату добиле су психолошке и информационе операције, као и сајбер напади.

С друге стране, дванаестодневни рат је по одређеним карактеристикама остао у оквирима рата четврте генерације, односно био је по својој природи „контактан”. Генерал Слипченко уопште није предвидео у својој концепцији диверзантска дејства, нити „класичне”/теренске (контра)обавештајне операције, а тим садржајима је овај рат обиловао. Успех израелских диверзантских дејстава на самом почетку сукоба у знатној је мери одредио ток овог краткотрајног рата. Израелска авијација дејствовала је и изнад територије Ирана, што је моменат који, према Слипченковој визији, више припада ратовима прошлости него будућности. Израелска тежња за стицањем превласти у ваздуху и доцнијим неометаним борбеним дејствовањем из ваздушног простора по иранским циљевима не разликује се суштински од неких ранијих примера из ближе или даље историје. Све су ово докази у прилог става да је једним значајним делом овај рат пре из четврте него из шесте генерације рата. Ирански удари балистичким ракетама по Израелу подсећају на ирачке покушаје из 1991. године да се учини исто – разлика је у квалитету (иранске имају знатно или далеко мање вероватно кружно скретање) и квантитету (ирански арсенал је многобројнији). Израел је употребљавао читаву палету вођених убојних средстава, како у нападним дејствима на Иран, тако и приликом одбране од иранских напада ракетама и дроновима, али их је после свега дванаест дана знатно исцрпео. То је чињеница која несумњиво проблематизује Слипченкова предвиђања о трајању бесконтактних ратова 30, 60, па чак и 90 дана.

Свеукупно посматрано, дванаестодневни рат између Израела и Ирана представљао је „мешавину” рата четврте и шесте генерације, иако се, на први поглед, можда намеће утисак да је у питању скоро у целости рат шесте генерације.

За српску војну мисао, као и органе за стратегијско и оперативно планирање у систему одбране Републике Србије, овај рат треба да буде, без икакве задршке, предмет подробног истраживања, али и извор инспирације за размишљање и пројектовање могућих/вероватних политичко-стратегијских сценарија. Балистичке ракете од Ирана до Израела, у зависности од циља гађања, преваљивале су раздаљину (минимално) за 10–12 минута (De Vega, Gutierrez, 2025). Ратна техника наставиће да се усавршава и преко војно-техничке сарадње распростире и стога није уопште немогуће да у наредној или деценији после ње више држава Блиског истока или Северне Африке стекне још брже ракете типа земља-земља, којима би до наше земље требало такође десетак минута лета. Те ракете (псеудо)стратегијске намене могле би да послуже као средство уцене (изнуђивање политичких уступака зарад одустајања од, на пример, ракетног терорисања градова). Целокупна мрежа безбедносних изазова и претњи постала би знатно сложенија и о том сценарију ваља још сада почети да се размишља.

Успешна израелска операција ликвидације врха ОС Ирана и иранске научне елите сведочи колико недостатак безбедносне културе, несавесно вршење

поверених дужности, политичке поделе у друштву и акумулирана појединачна незадовољства могу комбиновано да нанесу штете једној држави. И о тој лекцији требало би повести рачуна и извући поуке из ње. Са том сврхом је писан и овај рад – боље/квалитетније разумети рат чији смо недавно били сведоци и учити на туђим грешкама, али и успесима.

Литература

[1] Aljazeera. (2025). Iranian president lightly wounded while escaping Israeli attack. 13 July. Преузето 3. 9. 2025. <https://www.aljazeera.com/news/2025/7/13/iranian-president-lightly-wounded-while-escaping-israeli-attack>

[2] Bastardo Martinez, D. (2025). Israel's Iran Policy Endgame: How Begin Doctrine Shaped the Netanyahu Era. July 10. *Geopolitical Monitor*. Преузето 15. 10. 2025. <https://www.geopoliticalmonitor.com/israels-iran-policy-endgame-how-begin-doctrine-shaped-the-netanyahu-era/>

[3] BBC. (2025). Israel bombs Iran state TV during live broadcast. June 17. Преузето 2. 9. 2025. <https://www.bbc.com/news/articles/c3w46pw2xn0o>

[4] CNN. (2025a). Israel's unprecedented attack shows Iran has become a 'playground' for the Mossad. June 14. Преузето 3. 9. 2025. <https://edition.cnn.com/2025/06/13/middleeast/israel-attack-iran-mossad-analysis-latam-intl>

[5] CNN. (2025b). US used about a quarter of its high-end missile interceptors in Israel-Iran war, exposing supply gap. July 31. Преузето 4. 9. 2025. <https://edition.cnn.com/2025/07/28/middleeast/us-thaad-missile-interceptor-shortage-intl-invs>

[6] Castro Torres, J. I. (2025). La ruerra delos do cedías: Elleónde Judá contra el león del sol. Documento de Análisis IEEEE 51/2025. Преузето 1. 9. 2025. https://www.defensa.gob.es/ceseden/ /ieeee/la_guerra_de_los_doce_dias_el_leon_de_juda_contra_el_leon_del_sol

[7] Cimbala, S. (2025). Midnight Hammer and After. *Global Security Review*. Преузето 1. 9. 2025. <https://globalsecurityreview.com/midnight-hammer-and-after/>

[8] Cohen, S. R. (2025). Iran and the Logic of Limited Wars. RAND. July 17. Преузето 2. 9. 2025. <https://www.rand.org/pubs/commentary/2025/07/iran-and-the-logic-of-limited-wars.html>

[9] DeVega, L., Gutierrez, O. (2025). Iran finds cracks in Israel's missile defense system. El Pais. June 18. Преузето 3. 9. 2025. <https://english.elpais.com/international/2025-06-18/iran-finds-cracks-in-israels-missile-defense-system.html>

[10] Dic. Academic. (2025). https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/114020
Слипченко

[11] Douhet, G. (1983). *The Comand of the Air*. Washington D.C: Office of Air Force History.

- [12] Fabian, E. (2025). The Israel-Iran war by the numbers, after 12 days of fighting. 24 June. Преузето 2. 9. 2025. <https://www.timesofisrael.com/the-israel-iran-war-by-the-numbers-after-12-days-of-fighting/>
- [13] Goller, H., Landay, J. (2025). Israel killed 30 Iranian security chiefs and 11 nuclear scientists, Israeli official says. Reuters. June 27. Преузето 3. 9. 2025. <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/israel-killed-30-iranian-security-chiefs-11-nuclear-scientists-israeli-official-2025-06-27/>
- [14] GPF. (2025). Iranian Oil and Gas Infrastructure. Israeli strikes have triggered fires and caused major disruptions. *Geopolitical Futures*. June 20. Преузето 3. 9. 2025. <https://geopoliticalfutures.com/iranian-oil-and-gas-infrastructure/>
- [15] Hammes, T. X. (2007). "Fourth Generation Warfare Evolves, Fifth Emerges". *Military Review*, 87(3): 14–23.
- [16] Hinz, F. (2025). Israel's attack and the limits of Iran's missile strategy. 18th June. Преузето 4. 9. 2025. <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2025/06/israels-attack-and-the-limits-of-irans-missile-strategy/>
- [17] ISW. (2025a). Iran Update Special Report, June 24, Evening Edition. Преузето 1. 9. 2025. <https://understandingwar.org/research/middle-east/iran-update-special-report-june-24-2025-evening-edition/>
- [18] ISW. (2025b). Iran Update, June 26, Преузето 1. 9. 2025. <https://understandingwar.org/research/middle-east/iran-update-june-26-2025/>
- [19] ISW. (2025c). Iran Update Special Report, June 23, 2025, Evening Edition. Преузето 1. 9. 2025. <https://understandingwar.org/research/middle-east/iran-update-special-report-june-23-2025-evening-edition/>
- [20] ISW. (2025d). Iran Update Special Report, June 15, 2025, Evening Edition. Преузето 1. 9. 2025. <https://understandingwar.org/research/middle-east/iran-update-special-report-june-15-2025-evening-edition/>
- [21] ISW. (2025e). Iran Update Special Report, June 18, Evening Edition. Преузето 1. 9. 2025. <https://understandingwar.org/research/middle-east/iran-update-special-report-june-18-2025-evening-edition/>
- [22] ISW. (2025f). Iran Update Special Edition: Israeli Strikes on Iran, June 13, 2025, 8:00 am ET. Преузето 1. 9. 2025. <https://www.criticalthreats.org/analysis/iran-update-special-edition-israeli-strikes-on-iran-june-13-2025>
- [23] ISW. (2025g). Iran Update Special Report, June 17, 2025, Morning Edition. Преузето 1. 9. 2025. <https://understandingwar.org/research/middle-east/iran-update-special-report-june-17-2025-morning-edition/>
- [24] Капитанец, М.И. (2001). *Война на море: Актуальные проблемы развития военно-морской науки*. Москва: ВАРПРИС.
- [25] Lappin, Y. (2019). Israel's Red Lines in Lebanon and Syria. *BESA*. February 3. Преузето 14. 10. 2025. <https://besacenter.org/israel-red-lines-lebanon-syria/>
- [26] Lind, W. S., Nightengale, K., Schmitt, J. F., Sutton J. W., Wilson G. I. (1989). "The Changing Face of War: Into the Fourth Generation", *Marine Corps Gazette*. October: 22–26.

[27] Mako, G. (2025). Firewalls and Fault Lines: Cyber War in the Middle East. Aug 6. Преузето 1. 9. 2025. <https://lieber.westpoint.edu/firewalls-fault-lines-cyber-war-middle-east/>

[28] НСПМ. (2023). Хроника: Амбасадор Ирана у БиХ: Ако се појави проблем за БиХ, Иран неће оклевати и похитаће као и пре 30 година у помоћ. *Нова српска политичка мисао*. 13. новембар. Преузето 15. 10. 2025. <http://91.222.7.145/hronika/ambasador-irana-u-bih-ako-se-pojavi-problem-za-bih-iran-nece-oklevati-i-pohitace-kao-i-pre-30-godina-u-pomoc.html>

[29] Saab, Y. B., White, D. D. (2025). Lessons Observed from the War Between Israel and Iran, July 16. Преузето 2. 9. 2025. <https://warontherocks.com/2025/07/lessons-observed-from-the-war-between-israel-and-iran/>

[30] Sharma, K. R. (2025). The 12-Day War: Cyber Front lines between Israel and Iran, August 11, |IDSA Comments. Преузето 1. 9. 2025. <https://www.idsa.in/publisher/comments/the-12-day-war-cyber-frontlines-between-israel-and-iran>

[31] Слипченко, И. В. (2002). *Войны шестого поколения. Оружие и военное искусство будущего*. Москва: Вече.

[32] Solomon, J. (2019). What Happens When Everyone's Trying to Get Nukes? Dec. 4. The Washington Institute. Преузето: 15. 10. 2025. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/what-happens-when-everyones-trying-get-nukes>

[33] Stilwell, B. (2025). The humiliating way Israel achieved air superiority in Iran during the 12-Day War. July 16. Преузето 2. 9. 2025. <https://www.yahoo.com/news/humiliating-way-israel-achieved-air-120000995.html>

[34] Стојановић, Б. (2022). Свеобухватни (не)споразум: Иран као нова нуклеарна сила, *Национални интерес*, 17(42): 185–209.

[35] Stojanović, B. (2025). Mission accomplished? Not quite, Iran's nuclear saga continues! 27 august. Преузето: 3. 9. 2025. <https://www.diplomacy.edu/blog/mission-accomplished-not-quite-irans-nuclear-saga-continues/>

[36] Talbot, B. (2023). "Israel's Begin Doctrine: Preventive Strike Tradition and Iran's Nuclear Pursuits". *A Journal of Strategic Air power & Spacepower*, 2(4): 1–14. Преузето 14. 10. 2025. https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/A_Ether_Journal/Journals/Volume-2_Number-4/Talbot.pdf

[37] The International Institute for Strategic Studies. (2023). *The Military Balance*. London: Routledge.

[38] The Jerusalem Post. (2025). Iran's missile barrage hits Bazan oil refinery, causing temporary shutdown. June 16. Преузето: 2. 9. 2025. <https://www.jpost.com/israel-news/article-857941>

[39] Tousi TV. (2025). BREAKING: U.S. Troops Ready to END Islamic Republic of Iran. 16. 6. 2025. <https://www.youtube.com/watch?v=nNXRg4Zp07Y>

[40] Vuković, N., Đorđević, B. (2019). Classical Theories of Airpower and the NATO war against the FR Yugoslavia in 1999. In: Vuković, N. (ed.). *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*, Belgrade, IIPE: Institute of International Politics

and Economics, Belgrade, and Faculty of Security Studies at the University of Belgrade: 385–399.

[41] Warden, J. (1998). *The Air Campaign*. New York: to Excel.

[42] Weinberg, M. D. (2022). The war between wars. August 12. Преузето 14. 10. 2025. <https://davidmweinberg.com/2022/08/12/the-war-between-wars/>

Резиме

Дванаестодневни рат између Израела и Ирана (13–24. јун 2025) привукао је пажњу из више разлога. Један од најзначајнијих тиче се чињенице да у том рату није било борбених контаката (окршаја) јединица КоВ две земље, иако је овај вид ОС и у Израелу, и у Ирану многобројан (по броју припадника изразито доминантан у односу на друге видове) и добро опремљен најразличитијом (не) борбеном техником. С обзиром на то да је међусобна раздаљина две сукобљене државе око хиљаду километара, носиоци борбених дејстава били су израелско РВ и ПВО и иранске ракетне јединице, као и ПВО. На први поглед овај рат сасвим се уклапао у концепцију руског генерала Владимира Слипченка о шестој или бесконтактној генерацији ратова. Према његовом схватању, у досадашњој историји човечанства ратови су се одликовали одређеном симетријом – ОС једне земље/коалиције бориле су се са ОС друге земље/коалиције. Ови ратови обично би подразумевали крваве борбе на копну, многобројне жртве и окупацију (дела) територије противника. У шестој генерацији рата присутна је асиметрија – ОС технолошки напредне земље само употребом софистицираног наоружања и опреме, без борби на копну, ударима из ваздушно-космичког простора по виталним економским и другим објектима непријатеља, могу да воде победоносни рат. Ова и друге идеје Владимира Слипченка и његовог колеге адмирала Капитанеца послужиле су као основа и путоказ за анализу дванаестодневног израелско-иранског рата.

Анализа овог рата показала је да он, иако на први поглед веома подсећа на образац бесконтактног рата, како га је формулисао генерал Слипченко, не припада у потпуности шестој генерацији, већ представља мешавину (и концепцијску и оперативну) рата четврте и шесте генерације. У класификацији генерала Слипченка и адмирала Капитанеца модел рата четврте генерације представљао би Други светски рат и доцнији конвенционални сукоби (попут, на пример, ирачко-иранског рата 1980–1988). Пету генерацију представља атомски рат. Кроз истраживање различитих садржаја оружане борбе и испољених дејстава две стране, дошло се до коначног закључка да дванаестодневни рат садржи како напредне елементе шесте генерације, тако и неке црте/својства рата четврте генерације. Може се констатovati да се посебно у дејствима ОС Израела и елемената ОС САД могу препознати одлике рата шесте генерације како их је описао генерал Слипченко. С друге стране, управо је израелска страна у овом рату прибегла и класичним диверзантским дејствима и (контра)обавештајним операцијама на терену (врвовање локалних агената, кријумчарење и скривање малих

беспилотних летелица и друге активности), које сугеришу да је реч о ратовима из прошлости/садашњости. Иранска страна није имала своје агенте у Израелу и изводила је ударе балистичким ракетама и беспилотним летелицама. Балистичке ракете нису демонстрирале посебну прецизност, док су дрoнови због мањих брзина и велике раздаљине коју су морали да пређу били лако детектовани и пресретани. У том, технолошком смислу, иранска дејства такође не могу да се поистовете са одликама рата шесте генерације. Иако овај сукоб не представља чисти пример рата шесте генерације, он ће наредних година свакако представљати парадигму/матрицу технолошки (делимично) напредних конфликта и служиће као један од концепцијских и оперативних путоказа за системе одбране у земљама широм света.

Кључне речи: рат, генерације ратова, оружана борба, Израел, Иран, САД

© 2026 Аутор. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodeo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

